

METATAILNING PEATIK SATHLARDA QO'LLANILISHI VA UNING SHE'R MAZMUNIGA TASIRI

Xolbekova Nargiza Zoxidjonovna

Far DU akademik litseyi ingliz tili o'qituvchisi

Annotation: *The article discusses metalanguage when speakers will begin a conversation in one language only to realize language would be much more appropriate. Often, when individuals realize that a language switch is necessary mid-conversation for the sake of collective understanding, they use metalanguage to orchestrate it.*

Anotatsiya: *Maqolada bir lingvopoetikada suhbatni mazmunini anglashshda odatda, odamlar umumiy ma'noni tushunish uchun metatilni zarurligini tushunishgandagina, ular uni tartibga solish uchun qanday shakldagi metall tildan foydalanishlarilari muhokama qilinadi.*

Аннотация: *В статье рассматривается, как в понимании содержания разговора в лингвопоэтике, когда люди обычно понимают необходимость метаязыка для понимания общего смысла, какую форму метаязыка они используют для его организации.*

Kalit so'zlar: *lingvopoetika, metatil, metallingvistik funktsiya, metakommunikativ funktsiya va tarjima, kundalik metatil, lingvistik metatil,*

Key words: *linguopoetics metalanguage, metalinguistic function, metacommunicative function and translation, everyday metalanguage, linguistic metalanguage, metametalanguage.*

Ключевые слова: *лингвопоэтике метаязык, метаязыковая функция, метакоммуникативная функция и перевод, бытовой метаязык, лингвистический метаязык,*

O'z vaqtida R. O. Jakobson tilning vazifalarini umumiy kommunikativ model doirasida ko'rib chiqib, "Metatil faqat mantiqshunos va tilshunoslar tomonidan qo'llaniladigan zaruriy ilmiy vosita emas; kundalik nutqimizda ham muhim o'rin tutadi" [Jakobson 1960: 356].

Darhaqiqat, ona tilida so'zlashuvchilar nafaqat so'zlarni tuzish yoki ularni aloqa jarayonida idrok etish uchun o'z imkoniyatlaridan foydalanadilar, balki muloqot jarayonida tilning o'ziga e'tiborni qaratadilar, tilni metallingvistik / metaspeech funksiyasida qo'llash imkoniyatlariga murojaat qiladilar. .To'liq ona tilida so'zlashuvchining xususiyatlaridan biri bu tildan foydalanish qobiliyati, shu jumladan metallingvistik / metanutq funksiyasi, bu shuningdek, metallingvistik aks ettirish, til haqidagi ma'lum g'oyalar va bilimlarni o'z ichiga oladi. Xyonigswald bunday bilim va g'oyalar majmuasini "xalq tabobati" va boshqa ilmiy bo'lmagan bilim shakllariga o'xshatib, " Folklor tilshunosligi " deb atashni taklif qildi [Hyonigswald 1966]. Lingvistik aks ettirishning bu elementlari "sodda (yoki tabiiy) tilshunoslik" deb

ham atalgan. Biz hamma hollarda "insonning oddiy ongida shakllangan va til, nutq, so'z, ma'no, gapirish, jim bo'l, jim bo'l va boshqa metalingvistik atamalar ma'nosida mustahkamlangan til va nutq faoliyati haqidagi poetik g'oyalarni nazarda tutamiz." [Arutyunova 2000: 7].

"Folklor tilshunosligi" til fanining paydo bo'lishidan oldin vujudga kelgan lingvistik aks ettirishning birlamchi shakli (yoki bosqichi)dir (boshqa "sodda", fangacha bo'lgan bilimlar kabi, xalq tabobati nafaqat insonning jismoniy dunyo haqidagi asosiy g'oyalarni ko'rib chiqishga, balki yangi "protofizika" faniga asos bo'lgan). Shuning uchun bunday mulohazani "tilshunoslikdan oldingi til bilimi" sifatida ham tavsiflash mumkin (xuddi shunday, mifologiyaning ba'zi elementlarini "falsafadan oldingi falsafa" deb hisoblash mumkin). Shu bilan birga, til fanining paydo bo'lishi¹¹³ hech qanday tarzda "xalq tilshunosligi" ning yo'qolishiga olib kelmaydi, garchi bu vaziyatda "ilmiy" tilshunoslikning elementlari "xalq" tili bilimiga singib ketadi ("xalq tilining singdirilish darajasi). " ilmiy bilimga ega bo'lgan til haqidagi g'oyalar, albatta, fanning rivojlanishiga, tegishli guruh yoki shaxsning maktab va boshqa ta'lim va madaniyat muassasalari orqali ilmiy bilimlarga jalb etilishiga qarab juda xilma-xil bo'lishi mumkin)¹¹⁴. Binobarin, "xalq tili bilimi"ni lingvistik aks ettirishni fandan tashqari shakli sifatida gapirish to'g'riroq bo'ladi.

"Folklor tilshunosligi" va metatil / metanutq faoliyatining funktsiyalari

"Folklor tilshunosligi" juda keng faoliyat sohasi bo'lib, garchi to'liq amorf bo'lmas-da, lekin nisbatan erkin, chunki uning turli segmentlari turli yo'llar bilan tashkil etilgan. Ilmiy bo'lmagan tilni ilmiy jihatdan aks ettirishning xususiyatlaridan biri uning ko'p funktsiyaliligidir: u shaxs va til jamoasining turli ehtiyojlarini qondiradi, ayni paytda "Folklor tilshunosligi"ning bazi elementlarini zaruratga qarab turli muammolarni hal qilishda qollash mumkin.

Birinchidan, "xalq tilshunosligi" dunyoning umumiy yo'nalishi va tilni alohida turdagi voqelik sifatida tushunish bilan bog'liq bo'lgan bir qator kognitiv ehtiyojlarni qondiradi. Biz etiologik xarakterdagi afsonalar va an'analar haqida gapiramiz, umumiy yoki o'ziga xos tilning kelib chiqishini, tillarning ko'pligini (Qadimgi Ahddagi "Bobil pandemiyasi" an'anasi), kelib chiqishi alohida so'zlar va to'g'ri nomlar bilan o'rganilgan va bunga "xalq etimologiyasi" deb ataladigan fan ham qo'shiladi (Olschanskiy 1996), uning vazifasi til elementlarining "shaffofligini" ta'minlashdir (bu haqda [Gauger 1970]), odatda ular uchun motivatsiya belgilanadi va bu ilmiy etimologiya tomonidan allaqachon aniqlangan haqiqatga to'g'ri kelmaydi).

Ikkinchidan, "folklor tilshunosligi" til hamjamiyatining birligini ta'minlaydi: mahalliy tilida so'zlashuvchilar o'zlariniing muloqot vositasi sifatida foydalaniladigan

¹¹³Bunday holda, biz til fanining chegarasi qayerda joylashganligi haqidagi o'ta murakkab savolni chetga surib, faqat pragmatik mezon bilan cheklanamiz: bu holda, biz olish, saqlash va tarqatishning maxsus shakllarini talab qiladigan ilmiy bilimlarni ko'rib chiqamiz. , ya'ni ma'lum bir mutaxassislik, klassik "xalq tilshunosligi" esa professionallikni talab qilmaydi. Ilmiy va ilmiy bo'lmaganlikning aniqroq xususiyatlari ham ilmiylikning umumiy mezonlariga, ham muayyan vaziyatning o'ziga xos parametrlariga bog'liq bo'ladi.

¹¹⁴ Qo'shma Shtatlarda to'plangan zamonaviy ma'lumotlarga asoslangan tadqiqotga misol sifatida N.A. Nedzelskaya va D.R. Preston (Niedzelski & Preston 2000).

til bilan birlashgan ma'lum bir guruh vakili sifatida tan oladi. Qoidaga ko'ra, mahalliy til jamoasi boshqa tillarga qarama-qarshidir; shu bilan birga, har bir millatda o'z tili "me'yor" deb hisoblanadi, chet tillari normal nutq faoliyatining "soqov" (Nemislar begona odamlarning belgisi sifatida), "g'o'ng'irlash" (grek. barbaros) ushbu me'yorga mos kelmaydigan anomal tuzilmalar sifatida taqdim etiladi va ularning so'zlashuvchilari to'liq ona tili sifatida tan olinmaydi.

Shunisi e'tiborga loyiqki, til hamjamiyati va uning shakllanish yo'li madaniy hamjamiyat va shu tariqa umuman jamiyat uchun asosiy model bo'lib xizmat qiladi (shuning uchun yovuzlikni tushunish endi boshqa birovning nutqi yoki begonaligi bilan bog'liqlik emas balki, ijtimoiy-madaniy tashkilotlarning yo'qligi yoki juda past darajadagi belgisi sifatida takidlab o'tiladi). Tilni aks ettirishda insoniyat jamiyatining muhim konstruktiv elementi bo'lib, uning ta'rifi: "... ma'lum bir jamoaga mansublik ongining eng dastlabki va eng sodda shakllarida ushbu til o'zaro ta'siri bilan tom ma'noda bog'langan bo'lib ko'rinadi. Agar buning aksi bolsa o'zaro ta'sir sodir bo'lmasa, shaxs o'zini lingvistik hamjamiyatdan tashqarida topsa, demak, u umuman ijtimoiy hamjamiyatdan chiqib ketadi. Chet tilida so'zlovchi umuman begona bo'lib qoladi", deb yozgan edi E. Kassirer [Cassirer 1985: 143].

Uchinchidan, "folklor tilshunosligi" o'z til hamjamiyati doirasida yo'naltirishga xizmat qiladi. Bu, shuningdek, aynan bir xil til guruhidagilar o'z ona tilida so'zlashuvchilarning farqlanishiga (dialektal, ijtimoiy va boshqa lingvistik farqlarni tan olish qobiliyati) va til me'yorini tushunish va amalga oshirishning turli jihatlariga (bu erda "folklor tilshunosligi" bilan aloqa qiladi) ham bog'langanligi. -"lingvistik ma'no" deb ataladi [Sprachgefuhl 1982]), shuningdek, muayyan vaziyatlarda ma'lum maqsadlarga erishish uchun tildan foydalanish qobiliyati sifatida nutq normasi (nutq xulq-atvori me'yorlari dastlab turli folklor matnlarida, eng aniq va ixcham shaklda - maqollarda mustahkamlangan. Shuni aytib o'tish joizki "so'z kumush, sukunat oltin" kabi maqollar va iboralar, allaqachon o'tib ketgan folklor an'analari arxaik misolgan namuna bo'ladi va nutq xatti-harakatlarining folklor qoidalari haqida ko'proq ma'lumot olish uchun asosiy manba bo'lib xizmat qiladi qarang [Rojdestvenskiy 1996: 34 46] Gesiodda ushbu turdagi qoidalarni shakllantirgan [Romaschko 1992]).

To'rtinchidan, ilmiy bo'lmagan ma'lumotlarni lingvistikda aks ettirish aloqa jarayonining normal borishini ta'minlaydi. Har bir millatning o'z tili muhim metalingvistik vositalar to'plamiga ega bo'lganligi sababli (bir turdagi "terminologiya", batafsil ma'lumot uchun pastga qarang). [Language about Language 2000]), ona tilida so'zlashuvchi, agar kerak bo'lsa, til va nutq elementlarining ma'nosini aniqlab berishi, ulardan foydalanishning maqsadga muvofiqligi yoki nomuvofiqligini ko'rsatishi, adekvat tushunishni ta'minlash uchun o'z bayonotlarini muloqot jarayonida qollashi, suhbatdoshning aytganlarni qanchalik to'g'ri tushunishini tekshirishi, ularni to'ldirishi va tuzatishi mumkin.

Nutq faoliyati jarayonida turli xil tuzatishlar, aniqlashtirishlar, qo'shimchalar lingvistik aks ettirishning aloqa jarayoniga qo'shgan hissasi hisoblanadi.

R. O. Yakobson tilning metallingvistik funksiyasi nima ekanligini tushuntirar ekan, shu turdagi faoliyatga ham ishora qildi: "Tushunmadim – nima demoqchisiz?", deb so'raydi adresat... Va shunday refleksiv savollarni kutgan adresat, qiziqtiradi: "Nima demoqchi ekanligimni tushunyapsizmi?" [Yakobson 1960: 356]¹¹⁵. Shunday qilib, metallingvistik faoliyat so'zlovchi va tinglovchining muloqot jarayonida nutq strategiyalarining bir qismi bo'lib chiqadi.

Adabiyotda metalingvistik / metanutq modellari

Badiiy matn bu ma'lum bir vaziyatda shaxsning nutqini takrorlash imkoniyatini amalga oshirishi mumkin. Bunday holda, adabiy matn ma'lum bir til hamjamiyatining nutq harakatlarining o'ziga xos modelini o'z ichiga oladi, ya'ni u boshqa narsalar qatorida metallingvistik / metanutq konstruktsiyasi bo'lib xizmat qiladi. Albatta, adabiyotning turli janrlari turli darajada metallingvistik / metaspeech modellari bilan to'ldirilgan. Agar dramaturgiya yoki dialog janri (ham nasriy, ham she'riy) asosan shunday modellardan iborat bo'lsa (faqat freim modellari va ularni to'ldiradigan turli xil mualliflik mulohazalari mavjud), boshqa janrlarda nutq xatti-harakatlari modellari juda quyi o'rinlarni egallashi mumkin, chunki qahramonning nutqi har doim ham tom ma'noda takrorlanmaydi yoki etarlicha batafsil va aniqlik bilan tavsiflanadi. Agar adabiy qahramonlarning nutqiy harakatlarini bunday modellashtirishni adabiyotning metallingvistik o'lchovining birinchi darajasi deb qabul qilsak, unda personajlarning o'zlarining lingvistik aksini (ya'ni, ularning til va nutq haqidagi bayonotlari yoki fikrlari) tasvirlashi adabiyotning metallingvistik o'lchovining ikkinchi darajasi bo'ladi. Birinchi holatdada (nutq harakatlarini modellashtirish) biz muallifning metalingvistik / metanutq ishi haqida gapiramizva muallifning asar qahramonini metallingvistik / metaverbal aks ettirishi ifodalanadi. Ikkinchi holatda, metallingvistik / metaspeech asboblari to'plami sifatida modellashtirilgan bo'lib, bu lingvistik aks ettirishni yangi bosqichga olib chiqadi.

Agar keyingi adabiy asarlar matnini lingvistikada aks ettirishning turli darajalari o'rtasidagi yanada rivojlangan va tabaqalashtirilgan munosabatlar tufayli qiziqarli bo'lib chiqishi mumkin bo'lsa, unda ilk, arxaik adabiyot asarlari qiziqarli bo'ladi, chunki ular sof ilmiy bo'lmagan metallingvistik / metanutq faoliyatining imkoniyatlarini aniq namoyish etadi: na tilshunoslik, na falsafa, na o'sha davrda bunday asarlar paydo bo'lgan jamiyatlarda hech qanday mantiq hali mavjud emas edi, shuning uchun arxaik davrda nutqni adabiy modellashtirishning barcha imkoniyatlari faqat tilshunoslikning ilmiyligigacha bo'lgan bosqichini to'g'ri va aniq aks ettiradi. aks ettirish. Bundan tashqari, o'tmish bilan bog'liq holda, adabiyot metallingvistik / metanutq faoliyatini o'rganish uchun yagona manba bo'lib chiqadi: bu holda na

¹¹⁵ E'tibor bering, bu misollar meta-nutq faoliyatiga tegishli, chunki ular "kod" (ya'ni, til tizimi) emas, balki so'zlarni tavsiflaydi. Biroq, "xabar" (xabar, ya'ni so'z) ga e'tibor Jakobson tomonidan allaqachon she'riy funktsiya bilan band bo'lganligi sababli, uning sxemasida metafaoliyat uchun faqat til tizimi qolgan. Umuman olganda, "xalq tilshunosligi" uchun til va nutq o'rtasida tizimli tafovut mavjud emas; metallingvistik va metanutq harakatlari yagona kompleksni tashkil qiladi, chunki haqiqiy lingvistik elementlarning o'zlari (hech qanday qo'shimcha lingvistik yoki ekstralingvistik - madaniy, ijtimoiy, diniy va boshqa xususiyatlarsiz) odatda ona tilida so'zlashuvchi uchun qiziq emas

to'g'ridan-to'g'ri kuzatish, na boshqa manbalar (masalan, jonli nutq yozuvlari) mavjud emas¹¹⁶.

Badiiy matnda modellashtirish darajalari: «Iliada»dagi rahbarlarning nutqlari

Bu "Iliada" ning to'rtinchi kantosidan parchada ko'proq namoyon bo'ladi. Ushbu matnning paydo bo'lishining aniq sharoitlari (yaralish vaqti va muallifligi) bizga ma'lum bo'lmasa-da, shubhasiz, o'sha paytda Qadimgi Yunonistonda til faniga (rivojlanishni umumiy falsafiy aks ettirish) she'rning kompozitsiyasiga o'xshash manba mavjud emas edi.

Iliadaning to'rtinchi qo'shig'i troyanlar o'rnatilgan sulhni qanday buzganligi haqida hikoya qiladi, shundan so'ng g'azablangan yunonlar urushni davom ettiradilar. Agamemnon piyoda joylashtirilgan qo'shinlarni chetlab o'tadi va rahbarlar bilan suhbatlashadi, ularni rag'batlantiradi. Afinaliklar rahbari Menestey va Odissey hali ham jangga kirishish imkoniyatini kutishayotganini bilib, Agamemnon ularga g'azablangan nutq bilan murojaat qiladi, bu ularni faolroq harakat qilishga undaydi:

Ularni toping, qabila xo'jayini bo'lgan Agamemnon *g'o'ldiradi* va boshliqlarga qanotli nutq so'zlab *xitob qildi*¹¹⁷:

«Что, укрываясь здесь, вы стоите, других ожидая?
Вам из ахейских вождей обоим надлежало бы первым
Быть впереди и пылающей брани в лицо устремляться.
Первые вы от меня и о пиршествах слышите наших,
Если старейшинам пиршество мы учреждаем, ахейцы.
Там приятно для вас насыщаться зажаренным мясом,
Кубками вина сладкие пить до желания сердца;
Здесь же приятно вам видеть, хотя бы и десять ахейских

4 "Xalq tilshunosligi"ni qadimiy yozma yodgorlik materiali asosida tahlil qilish misoli uchun qarang [Romashko 2000].

5 "Patli / qanotli so'zlar" (έπεα πτερόεντα) Gomerning she'riy formulalaridan biridir.

Вас упредили фаланг и пред вами сражались медью». Гневно возрев на негоб, отвечал Одиссей знаменитый:
«Речи какие, Атрид, из уст у тебя излетают?7
Мы, говоришь ты, от битв уклоняемся? Если, ахейцы,
Мы на троян быстроконных воздвигнем свирепство Арея,
Узришь ты, если захочешь и если участие примешь,
Узришь отца Телемахова в битве с рядами передних
Конников храбрых троян; а слова произнес ты пустые!»

Гневным узрев Одиссея, ослабился царь Агамемнон,
И, к нему обращаясь, начал он новое слово:
«Сын благородный Лаэрта, герой Одиссей многоумный!⁸
Я ни упреков отнюдь, ни приказов тебе не вещаю.
Слишком я знаю, что сердце твое благородное полно
Добрых намерений; ты одинаково мыслишь со мною.
Шествуй, о друг! а когда что суровое сказано⁹ ныне,
После исправим¹⁰; но пусть то бессмертные все уничтожат!»
Так произнесши, оставил вождей и к другим устремился.
(IV.336-337, 340-364, перевод Н.И. Гнедича) —

“Nima, bu yerda yashirib turibsanmi, boshqalarni kutayapsanmi?
Achaean rahbarlaridan ikkalangiz ham birinchi bo'lib
oldinda bo'lishingiz va alangali janglar oldida shoshilishingiz kerak.
Siz mendan va bayramlarimiz haqida birinchi bo'lib eshitasiz,
Agar biz oqsoqollar uchun ziyofat qursak, ey axiylar.
U yerda qovurilgan go'shtga to'ymoq,
Ko'nglingga shirin sharob ichish yoqimli;
Bu yerda, hatto o'nta axey falangasi sizni to'xtatib,
oldingizda mis bilan jang qilgan bo'lsa ham, ko'rish sizga yoqimli.
Mashhur Odissey unga jahl bilan tikilib qaradi¹¹⁸, javob berdi:
“Atridlar, og'zingizdan qanday gaplar chiqyapti?¹¹⁹
Biz, deysizmi, janglardan qochamizmi?
Agar, axeylar, biz Aresning vahshiyiligini tez o'tli troyanlarda ko'tarsak,
ko'rasiz, agar xohlasangiz va qatnashsangiz,
Telexov otani jasur troyanlarning front o'tliqlari saflari bilan jangda ko'rasiz;
va siz o'rinsiz so'zlarni aytdingiz!
Odisseyini g'azablanganini ko'rib, qiro'l Agamemnon jilmayib qo'ydi
va unga o'girilib, u yangi so'z boshladi:

"Laertesning olijanob o'g'li, qahramon Odissey dono ¹²⁰! Men sizga hech qanday qoralama yoki buyruq bermayman. Men yaxshi bilaman, sening olijanob qalbing ezgu niyatlarga to'la; siz men bilan xuddi shunday deb o'ylaysiz. Ko'char, do'stim! va hozir ¹²¹ og'ir narsa aytilsa, biz uni keyinroq ¹²² dan keyin tuzatamiz; lekin o'lmaslar hamma narsani yo'q qilsin!" Shunday qilib, u rahbarlarni qoldirib, boshqalarga yugurdi ...
(IV.336 337, 340 364, N.I. Gnedich tarjimasi)

¹¹⁸ Lit.: "pastga qarash" (hupódra idón), shuningdek, formulali ifoda.

¹¹⁹ Lit.: "Tishlaringiz panjarasidan qaysi so'z sakrab chiqdi?", formulali ibora

¹²⁰ 8 Agamemnonning ohangidagi keskin o'zgarish diqqatga sazovordir, bu Odisseyning epitetini darhol o'zgartiradi: agar ilgari uni ayblab, Odisseyini "yomon yolg'onga to'la" deb atagan bo'lsa, endi u yarashishga intilganida, xuddi shu qobiliyat bilan bog'liq. Odissey hurmat bilan "yuqori malakali/ixtirochi" (polumēkhanos) sifatida tavsiflanadi.

¹²¹ Lit.: "endi shafqatsiz / yomon aytiladi" (ti kakōn nūn eirētai).

¹²² Aressomet, ya'ni kelishuvga erishamiz, hal qilamiz; bu kontekstda bu fe'lni meta-nutq xususiyati sifatida ko'rib chiqish juda o'rinli ko'rinadi (= buni muhokama qilamiz va kelishuvga erishamiz').

Birinchi, bu parchada juda keskin nutq mojarosi tasvirlangan: g'azablangan Agamemnon Odissey va Menesteyga harbiy burchni eslatib, ayni paytda haqoratli izoh qo'shadi: ular bayramda birinchi, jangda oxirgi bo'ishadi. Odissey keskin e'tiroz bildiradi va ularning navbati kelganda, ular avvalgidek, o'zlarining jasoratlarini namoyish etadilar. Agamemnon juda qiyin vaziyatda munosabatlarni yomonlashtirishni istamagan holda, tajribali siyosatchi va notiq sifatida darhol ohangini o'zgartiradi va Odisseyni aytilganlarga e'tibor bermaslikka chaqiradi. Muloqotning taqlid qilingan nusxalari muallifning metallingvistik / metanutq xarakteriga ega bo'lgan izohlari bilan birga keladi (matnda ta'kidlangan).

Shunisi e'tiborga loyiqki, buning uchun epik shoirning tayyor formulali iboralari ham bo'lgan (ehtimol, she'riy an'analar o'zidan oldingilaridan qisman bo'lsa ham meros bo'lib qolgan) va ulardan yuqoridagi holatda ham qisman foydalanilgan. Shunisi ham qiziqki, real lingvistik/nutq harakatlari paralingvistik xususiyatlar bilan birga keladi (Odisseyning o'tkir nigohi, Agamemnonning murosaga keltiruvchi tabassumi). Natijada, nutq konflikti va uni hal qilishning etarlicha to'liq va batafsil modeli shakllanadi. Bu ushbu parchadagi metatil modellashtirishning birinchi darajasidir.

Metallingvistik modellashtirishning keyingi bosqichida biz endi personajlarning nutq harakatlarining xususiyatlari bilan emas, balki personajlarning nutq harakatlari davomida o'zlarining metallingvistik / meta-nutq bayonotlarini modellashtirish bilan shug'ullanamiz (ta'kidlangan matndagi kursiv). Qahramonlar nafaqat ekstralingvistik voqelik haqida gapiribgina qolmay, balki o'zlarining va boshqa odamlarning nutq harakatlarini ma'lum bir tarzda kvalifikatsiya qiladilar. Odissey Agamemnonning ("Qanday nutqlar ...") so'zlaridan ajablanib, o'z so'zining oxirida Agamemnon nutqini haqiqatga mos kelmaydigan haqiqiy ma'nodan mahrum ("siz ququq gaplarni aytdingiz") deb ta'riflaydi. Agamemnon mojaroni hal qilmoqchi bo'lib, birinchi, uning bayonotini haqorat yoki Odisseyning past ijtimoiy mavqeini ("buyruq" berilishi mumkin bo'lgan shaxs) ta'kidlash istagi sifatida tushunmaslik kerakligini ta'kidlaydi, ikkinchi, u bunday qilmaslikni taklif qiladi. aytilganlarni to'g'ri deb hisoblash va kelajakda yuzaga kelgan ziddiyatni tugatish yo'lini topish (xudolarga ishora qilish bayonotning ta'sirini kuchaytirishi kerak) lozim.

Shunisi e'tiborga loyiqki, she'r Agamemnonni tanqidiga bo'lgan munosabatning boshqacha versiyasini ko'rsatadi. Odisseyga qaraganda kamroq ambitsiyali Diomed, Agamemnon unga ham sustligi uchun tanbeh beradi lekin u Agamemnonnga nafaqat unga e'tiroz bildirmaydi, balki buni qilishga urinayotgan quroldoshini ham kesib tashlaydi. Diomed o'zining xatti-harakatini Agamemnonning butun armiya rahbari sifatidagi pozitsiyasi nutq ta'sirining turli usullarini taklif qilishi bilan izohlaydi:

Men jamoaning xo'jayini, sobit qadamli Agamemnonni
Danani jangga undayapti, deb ayblamayman.

(413-414)

Shunday qilib, oxir-oqibat, she'rdagi metallingvistik modellashtirish (ikkala darajada) personajlarning shaxsiy xususiyatlarining bir qismidir.

Tahlil qilinayotgan epizodda ishlatiladigan metallingvistik / metanutq belgilarining repertuari juda kamtar. Bular bayonotni bildiruvchi so'zlar (épos / épea, múthos, odatda "so'z / so'zlar", "nutq / nutqlar" deb tarjima qilinadi), shuningdek nutqning umumiy fe'llari va sinonim iboralar (phēmí, phōnéō, pros audáō [épea pteróenta] , "gapirish / aytib berish" deb tarjima qilingan). Muayyan nutqiy harakatni bildiruvchi fe'llar ham bor (keleúō 'buyruq, buyruq', neikéō 'string, ayblash'). To'g'ridan-to'g'ri belgilash etarli bo'lmagan hollarda, metafora ishlatilgan: bayonotning nomuvofiqligi uning "shamolligi" sifatida belgilanadi (ruscha quruq gapga teng bo'lgan anemoliya, shuningdek, so'zning shamol sifatida ifodalanishi). Bu erda paralingvistik xususiyatlar qo'shiladi: bayonotlar bilan birga keladigan yuz ifodalari (dushmanona qarash, tabassum). Ushbu oddiy inventar to'lqin ikkala darajada ham metallingvistik modellashtirishni ta'minlash uchun etarli bo'ladi: qahramonlarning nutq harakatlarini tavsiflash uchun ham (muallifning mulohazalari), ham personajlarning o'zlarining metallingvistik bayonotlarini etkazish uchun (qahramonlarning metallingvistik faoliyati). nutq faoliyatining bir qismi sifatida namoyon bo'ladi.

She'riyat va haqiqat: adabiy model va voqelik

Albatta, qadimiy epik matndagi nutqiy faoliyatni modellashtirish qanchalik "real" ekanligini tekshirishning iloji yo'q. Arxaik Yunonistonning haqiqiy jangchilarining jang maydonidagi ba'zi bayonotlari Iliada qahramonlarining tinch nutqlaridan ancha uzoq bo'lishi mumkin¹²³. Biroq shoirning guvohligi haqiqatdan tashqariga chiqmasligi kerak. Birinchidan, uzoq she'riy an'ananing mavjudligi ham o'ziga xos turga ega bo'lsa-da, nutqiy, diskursiv voqelikdir. U metallingvistik/metanutq stilistik formulalarini ishlab chiqdi (masalan, berilgan misoldagi "tukli so'zlar"), bu epik matndagi metallingvistik/metanutq xususiyatlari odatiy, tez-tez takrorlanadigan hodisa ekanligini ko'rsatadi. Ikkinchidan, she'riy matnda taqdim etilgan nutq harakatlarining modellari va meta-lingvistik / meta-nutq xususiyatlari shoir va uning tinglovchilari yashagan nutq haqiqati bilan deyarli bog'liq emas. Har holda, ular lingvistik hamjamiyatda mavjud bo'lgan nutq haqidagi ba'zi me'yoriy g'oyalarni aks ettirgan¹²⁴. Uchinchidan, epik matn tomonidan tasdiqlangan metallingvistik / metanutqni modellashtirishning odatiyliги lingvistik / kommunikativ jamiyatda metallingvistik / metanutq faoliyatining odatiyliги haqida gapiradi. Shunday qilib, she'riy matn kommunikativ jarayonning pragmatik tarkibiy qismlaridan biri sifatida ona tilida so'zlashuvchilarning metallingvistik / metanutq faoliyatining ishonchli dalili bo'lib

¹²³ Bizgacha yetib kelgan qadimgi yunon lirikasidan parchalar shundan dalolat beradi: yuqori janr an'analari bilan bog'liq bo'lmagan mualliflarning ba'zilar (masalan, yollanma jangchi bo'lib xizmat qilgan Arxilox yoki Hipponakt) uyatchan emas edilar. iboralarda, buning natijasida qadimgi yunon tilining dastlabki holati haqidagi bilimlarimiz epik va tantanali lirika tili bilan chegaralanganidan ko'ra biroz boyroqdir.

¹²⁴ Albatta, me'yoriy idrok va amaldagi harakatlar keskin farq qilishi mumkin. Biroq, me'yor to'liq bekor qilinmas ekan, u ushbu jamiyatni tavsiflovchi ma'lum bir ijtimoiy-madaniy haqiqat bo'lib qoladi.

chiqadi. Reflektiv (hatto ikki marta) lingvistik mulohaza yana bir bor metallingvistik faoliyat til mavjudligining zarur elementi ekanligini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR

1.Arutyunova N.D. Tilning sodda surati haqida sodda mulohazalar // Til haqida til. M.: Rus madaniyati tillari, 2000. S. 7 19.

2.Yu.V. Rojdestvenskiy. Umumiy filologiya. M.: Yangi ming yillik, 1996.

Romashko S.A. Eski Ahddagi til va nutq // Til haqida til. M.: Rus madaniyati tillari, 2000. S. 543 557.

3.Til haqida / N. D. Arutyunovanning umumiy nazorati va tahriri ostida. Moskva: Rus madaniyati tillari, 2000.

4.Cassirer E. Die Sprache und der Aufbau der Gegenstandswelt // Kassirer E. Symbol, Technik, Sprache. Gamburg: Meiner, [1932] 1985.

5. Gauger HM Wort und Sprache. Tübingen: Niemeyer, 1970 yil.

Hoenigswald HM Xalq tilshunosligini o'rganish bo'yicha taklif // Ijtimoiy tilshunoslik: UCLA ijtimoiy lingvistik konferentsiyasi materiallari 1964. Gaaga, Parij: Mouton, 1966.

6.Jakobson R. Tilshunoslik va poetika // Tildagi uslub. Ed. TA Sebeok tomonidan. Kembrij (Massa.): MIT Press, 1960. P. 350 377.

7.Niedzelski NA & Preston DR Xalq tilshunosligi. Berlin; Nyu-York: Mouton de

8.Gruyter, 2000. Olschansky H. Volksetymologie. Tübingen: Niemeyer, 1996.

Romaschko SA Zur poetischen Technik Hesiods: Erga 760 764. - Listy filologické. 115. 1992. 1, 115 119.

8.Sprachgefühl Sprachgefühl? Vier Antworten auf eine Preisfrage. Geydelberg: Lambert Shnayder, 1982 yil.

9.Sotvaldieva, H. M. (2021). Using proverbs as A lead-In activity in teaching english as A Foreign Language. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(11), 159-163.

10.Sotvaldieva, H. M. (2020). ENGLISH PROVERBSAS A MEANS OF EXPRESSING PEOPLE'S WISDOM, SPIRIT AND NATIONAL MENTALITY. *Theoretical & Applied Science*, (2), 601-604.

11.Porubay, I. F., &Sotvaldieva, H. M. (2022). ANALYSIS OF IT-RELATED LEXICON AND INTERNET COMMUNICATION. *Thematics Journal of English Language Teaching*, 6(1).

12.Сотвалдиева, Х. М., &Машарипова, А. Т. (2022). ОБУЧЕНИЕ ЧЕРЕЗ ПОСЛОВИЦЫ. In*НАУКА И ПРОСВЕЩЕНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ* (pp. 135-136).

13.Musinovna, S. H., &Tadjibaevn, M. A. (2021). STRUCTURAL AND SEMANTIC CHARACTERISTICS OF PROVERBS. *Евразийский Союз Ученых*, (1-4 (82)), 22-25.

14.Sotvaldieva, K., &Toshmirzayeva, D. (2022). COGNITIVE STUDY OF “HAPPINESS” METAPHORS IN ENGLISH AND UZBEK IDIOMS. Science and innovation, 1(B6), 914-919.

15.Musinovna, S. H., &Mirxamidovna, M. G. (2022). Paremiological Units in Uzbek, English and Russian. International Journal of Formal Education, 1(10), 18-